

Témata

Věková kategorie

15+

Velikost skupiny

do 25 osob

Čas

120 Minut

24 Není teorie jako teorie

Témata: kritické myšlení,
digitální občanství, mediální gramotnost

Věková kategorie: 15+

Počet účastníků: až 25 osob

Doba trvání aktivity: 120 minut

Metody školení: skupinová práce, diskuse, reflexe

Cíle aktivity:

- identifikovat charakteristické znaky konspiračních teorií,
- vysvětlit zvolený cíl, cílovou skupinu a kanál šíření vytvořené konspirační teorie,
- porovnávat různé konspirační teorie, hledat podobnosti a rozdíly,
- uplatnit typické prvky konspiračních teorií při vytváření konspirační teorie,
- vytvořit konspirační teorii na základě historické nebo současné události,
- všimnout si různých pohledů na určitou skutečnost/jev, analyzovat vlastní motivy a myšlenkové pochody při plnění určitého úkolu,
- pochopit, jak vznikají konspirační teorie a dezinformace.

Materiály:

- flipchartové papíry, fixy, papíry, barevné papíry, samolepicí lístečky, pera,
- zařízení pro přehrávání videa (počítač, projektor, zvuková zařízení atd.), připojení k internetu,
- vytištěná příloha: Prvky konspirační teorie,
- varianty: kartičky s tématy, kterými se chceme zabývat / kartičky s názvy sociálních sítí (kde by měl být příspěvek zveřejněn).

Klíčová slova: konspirační teorie, konspirace, kritické myšlení, logické chyby, manipulace

Průběh aktivity:

1. Aktivitu zahájíme promítáním krátkého videa o známé konspirační teorii, například „Země je placatá“ (odkaz na videa je níže)

Videa „Země je placatá“: National Geographic. *Flat Earth vs. Round Earth | Explorer*, Youtube.com [online]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=06bvdFK3vVU>>

Interez. *Ako by to vyzeralo, keby bola ZEM PLOCHÁ?*, Youtube.com [online]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=FWWiOEFQeyY>>

2. Pokračujeme diskusí o následujících otázkách:

- Jaké techniky jsou ve videích použity k přesvědčení publika?
- S jakými konspiračními teoriemi jste se setkali?
- Proč podle vás tyto teorie vznikají?
- Jaké jsou charakteristické znaky konspiračních teorií?

Lektor může odpovědi zapsat na flipchart a doplnit informace, které účastníci nezmínili:

„Lidé mají tendenci věřit konspiračním teoriím, protože jsou snadno pochopitelné a zajímavé (vždy existuje alternativní, zavádějící vysvětlení fungování světa kolem nás). Konspirační teorie vycházejí z předpokladu, že neexistují náhody, zdání klame, všechno souvisí se vším a cílem všeho snažení je moc. Lidská mysl hledá kauzalitu za všemi událostmi, i když pojem kauzality (vztah příčiny a následku) neexistuje nebo vede k nesprávným závěrům (logickým chybám). Charakteristickými znaky konspiračních teorií jsou: záhadnost, zastírání zdrojů, plagiátorství/falzifikace, vnitřní nekonzistence, záplava údajů, nesprávný výběr faktů, složitá konstrukce atd.“

3. Rozdělíme účastníky do několika skupin po 4 až 5 členech a požádáme každou skupinu, aby společně vytvořila vlastní konspirační teorii.

4. Rozdejte skupinám vytištěné prvky pro vytvoření konspirační teorie (příloha). Úkolem každé skupiny je implementovat 2–3 prvky do svého výstupu. Mohou si je vybrat náhodně (losováním) nebo záměrně (vyberou si 2–3 položky z nabídky). Mohou si také vybrat téma a sociální síť, kde chtějí svůj příspěvek prezentovat (Youtube – video, Facebook – text/foto, Instagram – obrázek/příběh, TikTok – krátké video atd.). Skupiny mají na splnění úkolu 50 minut.

5. V první fázi skupinové práce si účastníci zvolí téma, určí cílovou skupinu a cíl konspirační teorie. Požádáme účastníky, aby měli při práci na paměti následující otázky:

- Jaká je výchozí událost pro vaši konspirační teorii?
- Kdo nebo která skupina se snaží využít spiknutí ve prospěch někoho jiného?
- Co je cílem vaší konspirační teorie?

Účastníky povedeme k tomu, aby se nezaměřovali na etnickou nebo náboženskou skupinu, ale spíše na sociální skupinu, abychom se vyhnuli citlivým stereotypům. Konspirační teorie může být založena například na profesních kategoriích (zemědělci, učitelé), věkových skupinách (senioři, mladiství) nebo dokonce nadpřirozených bytostech (zvířata, mimozemšťané, skřítki atd.).

6. Poté mohou skupiny začít pracovat na svých teoriích. Pokyny jsou postupně doplňovány jednotlivými kroky:

- Připomeneme jim, aby nezapomněli **vymyslet příběh**. Ptáme se jich, co se stane v průběhu děje.
- Jakmile skupina zformuluje základní myšlenku, začne **začleňovat prvky**, které si vybrala. Konspirační teorie může také obsahovat prvky, o nichž jsme hovořili v úvodní části.
- Na základě cílové skupiny si účastníci vyberou **způsob prezentace** své konspirační teorie veřejnosti (vyberou si sociální síť a formu – video, reportáž, fotografie, zpráva, obrázek atd.)
- Jakmile skupina vytvoří příběh, promyslí si, jak svůj výstup představí ostatním členům skupiny. Mají počítač/tablet, projektor, reproduktor. Mohou také používat vlastní pomůcky a další materiály (flipchartové papíry, pera, fixy, barevné papíry, nalepovací lístečky). Stanovíme maximální dobu pro **prezentace** vytvořené konspirační teorie – 5 minut.

7. Každá skupina předvede svůj výkon před ostatními účastníky. Zahájíme diskusi o vytvořených konspiračních teoriích. Účastníci mohou zhodnotit výsledky, které viděli, a pojmenovat je:

- *Co se jim líbilo/nelíbilo?*
- *Co by zlepšili/změnili?*
- *Jak na ně zapůsobily konspirační teorie ostatních skupin?*
- *Jak by hodnotili svou vlastní práci?*

8. Shrňme teoretické poznatky o dezinformacích, konspiračních teoriích a hoaxech. Můžeme doplnit informace o rozdílech mezi konspirací a konspirační teorií. Teoretickým základem je slovníček pojmů v příručce (Ne)bezpečí v síti. Účastníkům vysvětlíme, že cílem aktivity nebylo naučit se vytvářet konspirační teorie a dezinformace, ale ukázat, jak snadno a rychle lze takové zprávy vytvořit. Žádná fakta nejsou potřeba, a proto se tak snadno a rychle vytvářejí. Zároveň bylo cílem poukázat na prvky, které mohou být v konspiračních teoriích přítomny.

Závěrečná analýza:

- *Jak jste se během aktivity cítili?*
- *Co pro vás bylo nejtěžší? Co pro vás vylo nejlehčí?*
- *Jak se vám ve skupině pracovalo?*
- *Co jste si během aktivity uvědomili?*
- *Jakých prvků si můžeme všimnout v konspiračních teoriích?*
- *Co si z této aktivity odnášíte?*

Varianty aktivity:

- Tato aktivita nemusí být zaměřena jen na vytváření konspiračních teorií, ale také například na vytváření hoaxů, zavádějících informací, *satirických memů* a podobně.
- Účastníci mohou dostat předem definovaná témata (např. očkování, mimozemšťané, koronavirus, fantastická zvířata, zrušení maturitních zkoušek atd.).
- Rozšířením této činnosti je zveřejnění konspirační teorie. Účastníci si vyberou sociální síť, pro kterou vytvoří a zveřejní příspěvek (Facebook – textový příspěvek, Instagram – fotografie, příběh, Youtube – video, TikTok – krátké video). Tato možnost je vhodná jako samostatná úloha ve vícestupňovém vzdělávání. V příští lekci můžeme diskutovat o reakcích veřejnosti na zveřejněné dokumenty. Po skončení školení požádáme účastníky, aby příspěvky odstranili, nebo uvedli, že se jedná o konspirační teorii vytvořenou v rámci školení a jaký byl účel příspěvku.

Zdroj: *Déconstruire les théories du complot*. BePax, 2016. Dostupné na: <http://www.bepax.org/files/files/OUTILS/bepax-deconstruire-les-theories-du-complot-fiches-pedagogiques.pdf>

WIKIPEDIE. *Konšpiračná teória*. sk.wikipedia.org [online]. [cit. 10. 12. 2020]. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Konšpiračná_teória>

VASLIN N., THERER S. A kol. *liaisons – a toolkit for preventing violent extremism through youth information*. ERYICA, 2018. ISBN 978-2-9199519-7-0

PŘÍLOHA

(rozstříhat)

Prvky pro tvorbu konspirační teorie:

– používejte řečnické otázky,

– zvolte strukturu příběhu: historický úvod a šokující informace na konci,

– používejte stereotypy,

– použijte dramatickou hudbu, tmavé barvy,

– použijte šokující informace,

– použijte řeč anonymního vypravěče,

– buďte ve svém projevu agresivní a dávejte najevo svou autoritu,

– použijte šokující fotografie,

– použijte hlasovou nahrávku a ustaraný tón,

– použijte podmiňovací způsob (např. schoval by se, utopil by se, ...).